

*Герасименко О.В., викладач,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
e-mail: oksana_gerasimenko@ukr.net*

ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ЕКСКУРСІЙНИХ ФОРМ ЗАНЯТЬ У ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Екскурсія – одна з форм організації навчального процесу, яка потребує активних методів навчання. Саме слово "екскурсія" (латинська назва *excursio* – вибігаю) показує, що навчальне заняття повинно проводитись поза аудиторією: на природі, виробництві, у музеї і т.д.). [4] Екскурсії розширюють кругозір учнів, розвивають спостережливість, вміння бачити те, що раніше відбувалося поза їх увагою, виробляють практичні навички і вміння – орієнтуватись в просторі, знати мінерали, гірські породи, вміти визначати види ґрунтів, рослин, комах, птахів, формувати уявлення про їх життя, живлення.

Метою дослідження було впровадження екскурсійних форм занять в навчально – виховний процес середніх навчальних закладів ХІХ – початку ХХ ст.

Основним фактором, який визначає успіх викладання того чи іншого предмету є вчитель. Його освіта, гарна підготовка, вміння володіти матеріалом, знання методики, любов до своєї справи, створюють необхідні умови для успішної роботи.[1]

На початку ХІХ ст. «Шкільний статут» (1804р.) рекомендував влаштовувати прогулянки (екскурсії) у природу, до поміщицьких мануфактур, майстерень ремісників та інших підприємств.[3]

Попечитель Київського навчального округу Пирогов М.І. на початку 60-х р.р. ХІХст. перед Міністерством народної освіти піднімає проблему методики навчання, звертаючи увагу на застосування знань учнів в повсякденному житті. [2] Екскурсії мають велике навчально-виховне значення. Без проведення відповідних екскурсій вивчення природничого матеріалу набуває схоластичного характеру.

К.Д.Ушинський підкреслював, що чудовий краєвид має такий великий виховний вплив на розвиток молоді душі, з яким важко змагатися впливові педагога, що день проведений серед гаїв і полів, вартий багатьох тижнів, проведених на навчальній лаві.[4]

А.Я.Герд усвоїх методичних роботах «Перші уроки по мінералогії»(1869р) і «Предметні уроки» (1883р.)пропагує необхідність наочного навчання(особливо у початкових класах).

На пропозицію В.В.Докучаєва комісією Товариства природодослідників при університеті були складені «Програми і настанови для спостереження і збирання колекцій по геології, ґрунтознавству, метеорології, нівеліруванню, зоології, ботаніці» (1886р.), які призначались для пошанувачів природознавства, головним чином для працівників губернських земських природничо – історичних музеїв, і мали на меті сприяти вивченню губерній.

Під керівництвом Ф.Ю.Левінсона – Лессінга були підготовлені програми і рекомендації для збору колекцій і для спостереження в царині геології(1893р.).

А.П.Іванов піднімав питання про те, що екскурсії в школі не повинні бути випадковим епізодом. Вони повинні ввійти у навчальний план і стати невід'ємною частиною обов'язкових навчальних занять. А.П.Іванов дає список різних мінералів, розповсюджених під Москвою, зазначає місця, де вони залягають, і звертає увагу викладачів на ті багаті можливості, які у відношенні геологічного та мінералогічного матеріалу мають околиці Москви (1899 р.)

На початку ХХст. деякі середні навчальні заклади починають вводити в курси природознавства і географії систематичні екскурсії в природу.

П.І.Мамаєв значну увагу приділяє шкільним екскурсіям в природу(1901р.).

Б.Є.Райков пропонує досліджувати геологічне минуле даної місцевості, знайомити учнів з сучасними процесами, які формують рельєф(1911р.).

П.Н.Чирвинський, відомий геолог, дослідник України детально розробив геологічні маршрути в районі Києва, проаналізував гірські породи, склад ґрунтів(1911р.)[1]

В 1915 р. Міністерство народної освіти опублікувало циркуляр про перетворення екскурсій із випадкового явища в обов'язкову навчально-виховну форму роботи школи, після чого стали проводитися історичні, географічні і природознавчі екскурсії.[3]

Таким чином, у ХІХ –на початкуХХст. були зроблені перші кроки з розробки і впровадження в практику екскурсійної форми навчальних занять,

тобто намітився перехід від словесного навчання до наочно-образного. Екскурсії із епізодичних перетворилися в постійні і обов'язкові форми навчання.

Список використаних джерел:

1.Астрова Г.Г.Геологические экскурсии:пособие для учителей средней школы/Г.Г.асрова.-М.:Государственное учебно – педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР,1949 –с 5-7.

2.Очерки русской культуры XIX века/ редкол.: Кошман Л.В.(голова)[та ін.].Т.3: Культурный потенциал общества.-М.:Изд – во Моск.ун-та,2001,с.11-31.

3.<http://turistic.ua.hotlist.biz/ru/blog/main/547.htm>

4.<http://shostka->

flora.at.ua/publ/proektna_dijalnist_ekologichne_prosvitnictvo/pro_ehkskursiju_ta_jiji_navchalno_vikhovne_znachennja/12-1-0-53